

KELL-E NEKÜNK BABITS MIHÁLY?

A tények ismeretében kapásból válaszolhatunk: nem, nincs szükség rá. Legalábbis ezt támasztja alá az az információ, hogy művei kritikai kiadása félbemaradni látszik, a kész kötet megjelentetésétől az eddigi kiadó elzárkózik, még a támogatás reményében sem vállalkozik rá. Babits nem üzlet. Babits „csak” író volt, aki ugyan hozzátartozik az úgynevezett irodalmi kánonhoz, s fontos szerepe lehet(ne) ma is önismeretünk, magyarságtudatunk erősítésében, a jelek szerint azonban ezek csak szavak. Szépen csengő, lelkesítő, de kiürült fogalmak.

Nem politizált, pontosabban: nem szónokolt a hazaszeretetről és a dicső nemzeti hagyományokról, hanem Vörösmartytól, Aranytól és másoktól tanult, s megírta kutatásainak időszerű tanulságait. Volt hazafiatalan, nemzetáruló, az ifjúságot mételyző, mert iszonyodott a háborútól; perbe fogták, istenkáromlónak nevezték, mert szóra akarta bírni az egek urát, miért engedi a pusztítást. Volt zsidóbérenc, mert a Nyugathoz csatlakozott, és erkölcstelen, mert ifjúkori idegenkedését legyőzve Adyt védelmezte. Szenvedett, kínlódott, nemcsak a méltatlan és ostoba támadások miatt, hanem mert betegségek nyomorgatták, s nem tudni pontosan, Jónás próféta mondja-e, vagy éppen ő fohászzkodott: „Lelkem vedd vissza, kérek, mert jobb már, hogy meghaljak, semhogy éljek.”

Hónapok óta a Sípos Lajos által szerkesztett Babits-olvasókönyv két kötetét forgatom (*Engem nem látott senki még* címmel jelent meg, bár kifejezőbb volna ez a cím: Engem már nem akarnak látni). Vissza-visszazeng bennem *A jobban elmaradnak* patetikus szakasza: „Örületünk előtt már semmi korlát: ó jaj, a táblákat mi összetörtük! ó jaj, bölcs véneinket megtagadtuk!” Mintha itt és most írta volna, amikor a törvénytáblák repedeznek, a jog kétértelmű fogalom — rám érvényes, rá nem —, s a vének... de erről jobb nem beszélni. S mit mondjunk a vers befejezéséről: „Jön a barbárság, mint havas tavasz, korbáccsal a kezében: már az ének eresz alá némul; és az a Jobb, aki nem ért és elmarad korától?”

A korbács. Amit suhogtatni lehet, vagy jól odasózni vele, szitkokat mormolva, üvöltözve, mert ezt a *Személyi ügy?*-ben írja — „aki az ellenféllel szemben liberális, az rossz har-

cos, vagy gyanús megalkuvó”. Ez a „Ma életnézete” — teszi hozzá csüggedten. Hetven éve! Tétován számolgatjuk az esztendőket. Ennyire változatlanok volnának? Mintha nem is lett volna közben egy világháború s az elnyomtatás majd félszázadát is elfeledtük. De jönnek a havas tavaszok, a korbácsütések és a sanda gyanakvás. Meg a „flangérozás”, a felvágó nagyizolás, amelyről így írt az *Egyfajta kultúrában*: „Hát csak flangérozz, te világ-szegénye, Csörgetve vígan üres zsebeid helyett zsúfolt agyadban a szavak aprópénzét!”

Babits léckatonákkal védelmezte szellemi integritását. Nem engedett a durvaságnak. Úgy érezte, hogy nemzedéktársaival együtt „lebunkózni való öregekkel” állnak a fiatalok útjába. „Sokszor többé-kevésbé burkolt formában értésünkre is adták, hogy hajlandók bennünket lebunkózni” — írta a *Fiatalokban*. Túl érzékeny lett volna? Az volt, igen, de múltja feljogosította, hogy érzékeny legyen, s fájdalommal figyelje, amint ellene fordulnak neveltjei. Konzervatívoknak nevezték, s büszkén vállalta, hogy nem tett kitérőket, nem tagadta meg korábbi elveit, mint mások, oly sokan, az ő idejében s azóta is.

Amikor az Isten háta mögé, Fogarasra helyezték tanárnak, megtanult jól görögül. Homéroszt olvasta. De mást is csinált. Hatalmas sétákat tett a környékbeli román falvak kékre festett házai között, s kíváncsan szemlélődött, „hogyan élnek e barbár zsaluk mögött, e füstös házkupacokban”. Meglátogatta végna kis tanítványait, akik gyakran hármásával aludtak egy ágyon. Kifaggatta őket életükről, sorsukról. Nem szónokolt az elesettek iránt kötelező szolidaritásról. Nem készített programokat helyzetük javítására, nem játszott bizottságosdit. A gátlásos „Sonntagskind” belépett a házkupacok valamelyikébe, körülszemlélődött, s feltámadt szívében a részvét. A tapasztalataiból szerzett részvét, nem a leckeént eldarált, elkoptatott, együttérzőnek szánt szavak. Tanár volt, útnak indult, ahogy a tanárok azóta is teszik. Ma családlátogatásnak mondják. Ha vannak még családok...

Amikor 1921-ben egybegyűltek Ady barátai, hogy megőrizzék és összegyűjtsék a költő életének emlékeit, azt írta, e pár elkötelezett ember a nemzet kötelességét vállalta magára. Mert a nemzetnek az is kötelessége (volna), hogy szívós eltökéltséggel óvja múltja minden értékét, hogy jövőjét gazdagítsa velük. Ki

tudhatja, milyen kincseket rejt a múlt kútja? Hátha nem is olyan rossz az, amit annak vélünk és mutatunk? Babits toleráns volt egy ízig-vérig türelmetlen és indulatos korban. Igaz, az indulatok egy részét indokolta a szerencsétlen történelmi fordulat, a kis és kiszolgáltatott néppé válás keserősége, a veszteség beláthatatlan nagysága. Babitsék azonban tudták, hogy építeni kell, s akkor a „halálfiak” nemzedékét talán újabb, életerősebb követi, amely nem a faj gyanús kategóriája, hanem a kultúra és az emberség eszményeivel teszi értelmessé életét. Ninivét nem kell eltörölni a föld színéről, a bűnös városban is vannak igazak. Talán igazabbak, mint akik pusztulásukért imádkoznak és acsarognak.

Létezik még a Szellem birodalma? — kérdezte szorongva Julien Benda *Az írástudók árulása* című könyvéhez fűzött jegyzetében. Sokat vitatták gondolatait. Leginkább azok, akiknek elevenébe talált. Mert a modern írástudóról szólva arról elmélkedett, igaza van-e annak, aki nem hajlandó mérlegre tenni a másként gondolkodók érveit, hiszen meg van győződve arról, hogy neki van igaza, amikor mindenestül elfogadja egy párt, egy faj vagy egy osztály jelszavait, s csak ezeket tekinti erkölcsösnek és üdvözítőnek. Vajon csak az írástudókat jellemzi ez a magatartás? Nem kell-e riadtan tudomásul vennünk, hogy manapság kizárólag az én erkölcsöm létezik a miénk helyett? A siker majd igazolja az elveket és az elhatározások nyomán végbevitt tetteket, mondja. „De ki fogja megrendelni a sikert? S hogyan fog vezetelni a cselekvés embere, a felelősség merész vállalója, ha a siker elmarad?” Balga kérdés. Ez a szó: vezeklés, ma már csak a vallások világában válik tétl. Ott a bűntudatot és a lelkiismeret szavát is ismerik még. Lehet, hogy néha-néha megszólal némelyekben, de ennek aligha vannak tapasztalható következményei: „Vétkesek közt cinkos, aki néma.” Ám a vétkek cinkosának lenni kifizetődőbb. Kivált, ha hangosan dicsőítjük őket.

Mindenfajta gyakorlatiasság hiányzott belőle, és sosem mérlegelt érdekek szerint. Akiknek Babits nem kell, azoknak is érdemes eltűnődniük 1938-ban született gondolatai olvastán, amelyeket Ausztria „eleste” után írt:

„Én nem vagyok reálpolitikus, s nem ítélném meg a pillanat szükségességeit. Feladatomban én az ellenkezője. Nem kell alkalmazkodnom a körülményekhez — de nem is szabad! Író vagyok, a szellem embere. A cselekvés rabszolgái evickéljenek kis kényszerük között, segítsenek magukon s pártjaikon, ahogy tudnak. Az én szolgálatom: meg-

őrizni népem legtisztább erkölcsi hagyományait, s nem engedni, hogy az igazság szelleme elavuljon. A kezdődő barbárság lármája közt ébren tartani a lelkiismeret sajgó nyugtalanságát. Megóvni egy jobb idő számára az emberiség megvetett eszméit, a szellem és szabadság tiszteletét. Ezek a nemzet igazi szétszétségei. Ha őket az áradat prédájával engedjük, micsoda anyagi előny vigasztalhat? Akkor többé talán nem is nemzet a nemzet. (Csak tömeg vagy állam.) S minden bizonytalansággal nem magyar a magyar!”

Megértették-e, amit e súlyos beteg ember elsuttogott (bár e sorok inkább keserű kiáltásként visszhangoznak)?

Szellem és szabadság. A szellem szabadsága. Babits kulcsfogalmai. Amikor veszélyben érezte őket, megszólalt, s arra intette figyelmes kortársait, ha korlátozzák bármelyiket is, az a nemzetfogalmat veszélyezteti. Ép, egészséges nemzet csak akkor fejlődhetik, ha múltjából is épülő szelleme integer marad. Ha ez megsérül, az halálát jelentheti. Milyen érdekes, mennyire jellemző, hogy a halállal való eljegyzettség gondolatára épp az emigrációjában éjszakánként Babits verseit olvasó Márai Sándor rezonált a legerősebben! 1972-ben ezt jegyezte föl: „Éjjel Babits versei: A nagy múzsa ezekben a versekben is a halál.” Két évvel később századunk „legtisztább” magyar költőjének nevezte Babitsot.

Talán megingathatatlan, tisztaságból fakadó erejét tisztelték mindazok, akik nem érdekből kerültek bűvkörébe, s akik hűségesekek maradtak szelleméhez akkor is, amikor mások elárulták, kiszolgáltatták. Voltak ilyenek is. De az igazi árulás, ha azt mondjuk, Babits nem kell! Mert ezzel egyszersmind olyasmüt állítunk: nincs szükségünk bölcs belátásra, az igazság kimondására, hűgadszagra.

A Mi a magyar? című tanulmánygyűjteményben a költő azt fejtegette, hogy a magyarság egyik legfőbb vonása a joghoz való ragaszkodás: „a jogi helyzet valóságosabb a mi szemünkben, mint a tényleges állapot”. Vajon ezt gondolná ma is? Vajon szentnek, sérthetetlennek és befolyásolhatatlannak mondaná a jogot, amelyet apjától tanult tisztelni?

„...amikor egy író hal meg — írta Kosztolányit búcsúztatva —, a halál sem teljes halál, s a gyász nem marad sokáig pusztá gyász. Az író élete nem múlik el, csak befejeződik, elkészül, mint egy könyv. Ez éppen annyira kezd, mint vég.” Utóélete sokáig igazolta meglátását.

De mi lesz ezután? S milyenek leszünk mi, ha Babits sem kell nekünk?

RÓNAY LÁSZLÓ